

LUONNOS:

Oppimisen ja oppimateriaalien avoimuus -
Korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön
kansallinen linjaus ja toimenpideohjelma:

Osalinjaus 1 - Oppimateriaalien avoin
saatavuus

LUONNOS

Strategiset periaatteet

Periaate 1: Opetuksen ja sen yhteydessä kehitettyjen avoimien oppimateriaalien laatua ja sisällön luotettavuutta tarkkaillaan avoimuuden ohella.

Periaate 2: Avoimen oppimisen ja avointen oppimateriaalien kehittämisessä ja hyödyntämisessä kunnioitetaan tekijänoikeuksia ja muita asiaan kuuluvia oikeuksia.

Periaate 3: Avoimen oppimisen ja avointen oppimateriaalien kehittämisessä huomioidaan niiden monipuolinen soveltuminen erilaisille oppijoille.

Periaate 4: Oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehittämiseen tehtyä työtä arvostetaan meritoitumiskriteereissä ja työtehtävien suunnittelussa.

Strategiset tavoitteet

Vuoteen 2025 mennessä:

Tavoite 1: Kaikkien avointa oppimista kehittävien organisaatioiden koko opetushenkilökunnalla on perusvalmiudet avoimien oppimateriaalien laatimiseen ja he ovat kokeilleet avointen oppimateriaalien laatimista.

Tavoite 2: Korkeakouluasteen avoimien oppimateriaalien varanto on saatu merkittävään kasvuun määrällisesti ja oppimista merkittävästi paremmin palvelevaksi laadullisesti.

Tavoite 3: Keskimääräisen suomalaisen korkeakoulun avoimia oppimateriaaleja käytetään ja arvostetaan tutkitusti enemmän kuin muiden EU-maiden korkeakoulujen avoimia oppimateriaaleja keskimäärin.

LUONNOS

Johdanto

Avoimuus on osa vastuullista tutkimustoimintaa ja siihen perustuvaa opetusta ja oppimista. Avoimuus on yksi tieteen ja tutkimuksen ja siihen perustuvan opetuksen ja oppimisen perusarvoista. Tutkitun tiedon välittömän avoimen saatavuuden ja tutkimukseen perustuvan opetuksen ja oppimisen avoimuuden tavoitteena on nostaa tieteen ja tutkimuksen tasoa ja lisätä tieteen ja tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden linjaus on luotu palvelemaan näitä tutkimuksen ja tutkimukseen perustuvan opetuksen ja oppimisen perustavoitteita.

Tämä linjaus on vahva kannanotto avoimuuden puolesta suomalaisessa korkeakoulu- ja tutkimusyhteisössä seuraavaksi neljäksi vuodeksi.

Päämäärä: Avoimien oppimateriaalien laatiminen, hyödyntäminen ja yhteiskehittäminen sekä muut avoimet opetuskäytännöt ovat osa korkeakoulutuksen arkea ja mahdollistavat jatkuvan oppimisen.

Tutkimus ja opetus sekä oppiminen ovat aina olleet läheisessä yhteydessä toisiinsa. Tutkimus tuo esiin uutta tietoa, jota opetus levittää laajemmin ihmisten saataville ja jonka oppiminen tekee osaksi yksilön omia valmiuksia. Siksi tieteen ja tutkimuksen avoimuus on luontevasti kytköksissä oppimisen avoimuuteen.

Jotta laajalla yleisöllä olisi aito mahdollisuus hyödyntää avoimeksi saatettuja tutkimustuloksia, ne on yleensä ensin jalostettava muotoon, joka palvelee ja helpottaa tulosten oppimista ja sisäistämistä. Oppimisen tarpeisiin kehitettyjen materiaalien eli oppimateriaalien avoin saatavuus palvelee näin tutkimustulosten tunnetuksi tekemistä.

Oppimateriaalien avoin saatavuus lisää myös mahdollisuuksia parantaa niiden laatua. Oppimateriaalien tarpeeksi avoin lisensointi antaa muillekin kuin tekijälle mahdollisuuden muokata niitä ja sovittaa ne erilaisiin opetustilanteisiin. Näin oppimateriaalien kehittämisestä tulee parhaimmassa tapauksessa yhä yhteisöllisempää toimintaa.

Avoimet oppimateriaalit ja esimerkiksi digitalisoitumisen tarjoamat uudenlaiset avoimemmat opetuskäytännöt vähentävät tarvetta sitoa oppiminen ja opetus tiettyyn aikaan ja paikkaan. Oppimisen avoimuus on näin luonteva osa uudenlaista oppimista, jossa jokaisella on elämäntilanteestaan ja asuinpaikastaan riippumatta enemmän tilaisuuksia oppia uutta.

Oppimisen avoimuus antaa myös oppijoille laajemmat mahdollisuudet osallistua kaikille avoimen tiedon tuottamiseen esimerkiksi avoimien oppimateriaalien

LUONNOS

kehittämisessä. Näin oppijat pystyvät entistä paremmin tuomaan esille ja kasvattamaan omaa asiantuntijuuttaan jo opintojen aikana sekä hyödyntämään vertaisoppimisen keinoja.

Opettajan ja tutkijan vapaus

Linjaus on suomalaisen korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön yhteistyön tulos ja yhteinen näkemys oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden suunnasta. Sen tavoitteena on toteuttaa avoimuus tavalla, joka tukee ja lisää korkeakouluasteen opettajien ja tutkijoiden vapautta ja mahdollisuuksia jakaa tutkittua tietoa opetuksessaan ja laatimissaan oppimateriaaleissa. Opetuksen ja oppimateriaalien tarkoituksena on jakaa tutkimukseen perustuvaa tietoa koko yhteiskuntaan. Opettajilla ja tutkijoilla tulee olla mahdollisuus valita opetuksessaan ja laatimissaan oppimateriaaleissa tähän tarkoitukseen parhaiten sopivat keinot. Korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön tulee taata kannustimet ja rakenteet oppimisen ja oppimateriaalien avoimuudelle tavalla, joka tukee opettajien ja tutkijoiden työtä ja tasavertaisuutta ja kunnioittaa heidän opetuksen ja oppimateriaalien kehittämiseksi tekemäänsä työtä. Linjaus takaa suomalaisille korkeakouluopettajille ja tutkijoille mahdollisuuden kehittää opetustaan ja oppimateriaalejaan ja pitää huolta, että suomalaisilla korkeakouluopettajilla ja tutkijoilla on aidot mahdollisuudet avata opetustaan ja oppimateriaalejaan oman uransa siitä kärsimättä.

Kansainvälinen murros

Avoimen oppimisen juuret ajoittuvat 1990-luvun lopulle, jolloin useat merkittävät yliopistot (esimerkiksi MIT) tekivät periaatepäätöksen, että ne avaavat kurssimateriaalinsa avoimesti kaikkien saataville. Avoimet kurssimateriaalit korkeakoulutuksessa olivat niin merkittävä ilmiö, että UNESCO järjesti aiheesta foorumin 2002. Foorumin tuloksena syntyi avoimien oppimateriaalien käsite (OER, Open Educational Resources).

Hyvin varhaisessa vaiheessa ymmärrettiin, että avoimet oppimateriaalit ovat vain osa laajempaa oppimisen avaamista. Kapkaupungin avoimen oppimisen julistuksessa (2007) suoraan todettiin:

”Avoin oppiminen ei kuitenkaan ole pelkkiä avoimia oppimateriaaleja. Tärkeässä asemassa ovat myös järjestelmät, jotka helpottavat yhteisöllistä, joustavaa oppimista sekä opetuskäytäntöjen avointa jakamista ja jotka antavat opettajille voimavaroja vertaistensa parhaiden ajatusten hyödyntämiseen. Avoin oppiminen voi myös kehittyä ja sisältää tulevaisuudessa uusia näkemyksiä arvioinnista ja yhteisöllisestä oppimisesta.”

LUONNOS

Avoimien oppimateriaalien rinnalla merkittäväksi ilmiöksi nousivat 2010-luvun taitteessa avoimet MOOC-verkkokurssit (Massive Open Online Courses), jotka avasivat korkeakoulujen oppimistarjontaa laajoille ihmisjoukoille. Myös Suomessa on tehty laadukkaita MOOCeja, esimerkiksi Helsingin yliopiston tietojenkäsittelytieteen oppiaineessa, ja niitä on hyödynnetty menestyksekkäästi opiskelijavalinnoissa.

Vuonna 2012 laadittiin UNESCO:n Avoimien oppimateriaalien maailmankonferenssissa Avoimien oppimateriaalien Pariisin julistus. Julistuksessa painotettiin avoimien oppimateriaalien roolia, kun oppimisesta halutaan tehdä inklusiivisempaa ja globaalisti tasa-arvoista.

2010-luvulla yhä merkittävämpään asemaan avoimessa oppimisessa on noussut avoimien opetuskäytäntöjen käsite (OEP, Open Educational Practices). Esimerkiksi Euroopan komission julkaisu *Practical Guidelines on Open Education for Academics: modernising higher education via open educational practices* (2019) nostaa avoimien oppimateriaalien ja muun avoimesti saatavilla olevan opetuksen rinnalle tärkeäksi tekijäksi myös oppijakeskeisyyteen ja vertaisoppimiseen pohjautuvat pedagogiset menetelmät sekä uudenlaiset arviointijärjestelmät, jotka mahdollistavat joustavat oppimispolut.

Merkittävä virstanpylväs avoimen oppimisen kehityksessä oli UNESCO:n Avoimien oppimateriaalien suositus (2019). Suosituksessa kehoitetaan UNESCO:n jäsenvaltioita edistämään viittä tavoitetta:

- (i) kehittämään avoimiin oppimateriaaleihin liittyviä valmiuksia
- (ii) kehittämään avoimia oppimateriaaleja tukevia käytäntöjä
- (iii) kannustamaan inklusiivisten, yhdenvertaisten ja laadukkaiden avoimien oppimateriaalien kehittämiseen
- (iv) edistämään taloudellisesti kestävien avoimien oppimateriaalien mallien luomista ja
- (v) helpottamaan avoimiin oppimateriaaleihin liittyvää kansainvälistä yhteistyötä.

Avoimen oppimisen ja avoimien oppimateriaalien kasvava merkitys on ymmärretty myös kansallisella tasolla. Merkittäviä hankkeita tällä saralla ovat opetusministeriön ja opetushallituksen kehittämä ja CSC:n koordinoima kansallinen Avoimien oppimateriaalien kirjasto¹ sekä Arenen ja Unifin yhteinen visio korkeakoulujen digitalisaatiolle².

¹ Käyttöönotto vaiheittain 2019-2020, ks. aoe.fi

² ks. <https://wiki.eduuni.fi/x/NKELBw>

LUONNOS

Riskit ja uhat

Tutkimuksen avoimuudessa on hyvin tunnettuja kustannuksien jakautumisiin liittyviä haasteita, eikä oppimisen avoimuus muodosta tähän poikkeusta. Vaikka avoimet oppimateriaalit ja muu avoimesti saatavilla oleva opetus ovat hyödyntäjälleen maksuttomia, niiden laatiminen vaatii kuitenkin monenlaisia resursseja. Riskinä onkin, että kustannukset kasautuvat niille yksilöille ja organisaatioille, jotka ovat erityisen aktiivisia oppimateriaalien ja oppimisen avaamisessa, kun taas avaamisen hyödyt voivat keskittyä suhteettomasti sellaisiin organisaatioihin, jotka eivät panosta oppimisen ja oppimateriaalien avaamiseen.

Oppimateriaalikustantajien huolena on, että oppimateriaalien avoin saatavuus vaikuttaa haitallisesti heidän liiketoimintaansa. Vastaavia huolenaiheita esiintyy myös kaupallisissa koulutusorganisaatioissa ja koulutusvientiä harjoittavissa organisaatioissa. Oppimateriaalien kustantajilla ja kaupallisilla kouluttajilla on kuitenkin koulutusmarkkinoilla paikkansa esimerkiksi erilaisten oppimisen palvelukokonaisuuksien luomisessa.

Etenkin koulutusviennin osalta avoimet oppimateriaalit ja muu avoimesti saatavilla oleva opetus tarjoavat markkinointiin liittyviä mahdollisuuksia. Laadukkaasti tuotettu avoin oppimateriaali tai verkkokurssi (esim. MOOC) voi nimittäin olla kansainvälisessä ympäristössä merkki laadukkaasta koulutusalan toimijasta ja näin houkutella oppijoita hyödyntämään myös toimijan kaupallisia tuotteita ja palveluita.

Opettajien huolena voi olla, että oppimista lähdetään avaamaan vastuuttomasti pakon avulla. Pakottamiselta suojaa kuitenkin jo tekijänoikeuslaki, joka antaa teoskynnyksen ylittävien oppimateriaalien tekijälle oikeuden päättää omien materiaaliensa avaamisesta. Lisäksi kaikkien oppimateriaalien avaamiseen velvoittaminen ei ole edes perusteltua, koska osa oppimateriaaleista ei välttämättä toimi tietyn opetustilanteen ulkopuolella hyvin. Pakon sijaan oppimisen avaaminen tapahtuukin parhaiten kannustamalla, esimerkiksi antamalla tunnustusta ja meriittejä oppimisen ja oppimateriaalien avaamisesta.

Toisenlaisen uhan taas synnyttää uskomus, että avoimet oppimateriaalit ja muu avoimesti saatavilla oleva opetus voisivat yksinään olla oppimisen ja opetuksen perusta ja korvata vuorovaikutteisen lähiopetuksen. Uskomus voi johtaa huoliin, että säästösyistä organisaatiot tai opettajat eivät panostaisi omien laadukkaiden oppimateriaalien luomiseen, kun oppijoiden saatavilla on muiden luomia avoimia oppimateriaaleja ja muuta avoimesti saatavilla olevaa opetusta. Opetuksen ja oppimisen laatua ei saa unohtaa niiden avoimuutta edistäessä. Avoin oppiminen ja avoimet oppimateriaalit voivat lisäksi tarjota mahdollisuuden oppimisen laadun parantamiseen. Kun avoimia oppimateriaaleja on saatavilla, opettaja voi omien materiaalien laatimisen sijaan käyttää resursseja paremmin itse opetukseen.

LUONNOS

Riskien tunnistaminen auttaa välttämään niiden toteutumista. Riskien välttämisessä auttaa esimerkiksi oppimateriaalien huomioiminen opettajien meritoitumisessa, oppimateriaalien kehittämiseen ja tukipalveluihin lisätyt resurssit, tekijänoikeuskysymysten selkeyttäminen tekijän päätösvaltaa korostavien ohjeiden ja opastuksen avulla sekä opetuksen laadun huolellinen seuranta.

Yhteistyö ja luottamus

Linjaustyön ytimessä on luottamus, että yhteinen suunta ja toimenpiteet antavat parhaan mahdollisuuden saavuttaa oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden sekä tutkimuksen että yhteiskunnan parhaaksi. Emme myöskään ole yksin, vaan kansainvälisesti yhä useampi toimija ja valtio on asettanut oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden keskeiseksi koulutuspoliittiseksi tavoitteeksi. Ilman kunnianhimoisia tavoitteita on vaikea edistää tätä tärkeää asiaa. Korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kansalliset strategiset periaatteet ja tavoitteet ovat syntyneet Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen ohjausryhmän ja oppimisen avoimuuden asiantuntijaryhmän yhteistyönä. Nämä strategiset periaatteet ja tavoitteet määrittävät suomalaisen korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön yhteisen oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden suunnan.

Linjauksen on luonnostellut Oppimisen avoimuuden asiantuntijaryhmän kokoama työryhmä, jonka jäseniin kuuluivat:

- Kaisu Clarot (Oulun yliopisto)
- Minna Fred (Laurea-ammattikorkeakoulu)
- Susanna Hasiwar (Oulun Yliopisto)
- Janniina Heinonen (Opetusalan Ammattijärjestö OAJ)
- Aino Helariutta (Laurea-ammattikorkeakoulu)
- Ilmari Jauhiainen (Tieteellisten seurain valtuuskunta)
- Joni Kajander (Suomen ylioppilaskuntien liitto)
- Anne Kärki (Satakunnan ammattikorkeakoulu)
- Leo Lahti (Turun yliopisto)
- Anna Lindfors (CSC)
- Jouni Markkula (Oulun yliopisto)
- Paula Merikko (Opetushallitus)
- Minna Niemi-Grundström (Tampereen yliopisto)
- Seliina Päällysaho (Seinäjoen ammattikorkeakoulu)
- Maria Reh binder (Aalto-yliopisto)
- Jarkko Toikkanen (Oulun yliopisto/Tieteentekijöiden liitto)
- Tarmo Toikkanen (Open Knowledge Finland / Creative Commons Suomi / Suomen eOppimiskeskus / IT-kouluttajat)

LUONNOS

- Tarjaleena Tuukkanen (Hämeen ammattikorkeakoulu)
- Marjo Vallittu (Jyväskylän yliopisto)

Linjauksen luonnostelun pohjana toimi erityisesti korkeakouluopettajille suunnattu ennakkokysely, jossa kartoitettiin opettajien kokemuksia avoimista oppimateriaaleista sekä toiveita ja pelkoja tulevasta linjauksesta. Kyselyyn saatiin 108 vastausta.

Linjausryhmä on pyrkinyt noudattamaan linjaustyössä seuraavia arvoja:

- **Inhimillisuus** - linjauksessa rakenteet on pyritty mukauttamaan oppijoiden ja opettajien tarpeisiin eikä oppijoita ja opettajia rakenteisiin
- **Yhteisöllisyys** - linjaustyöhön on pyritty osallistamaan kaikki merkittävät sidosryhmät, kuten opettajat, oppijat ja organisaatiot
- **Monimuotoisuus** - linjauksessa pyritään mahdollistamaan monia tapoja toteuttaa avointa oppimista.

Linjauksen rakenne

Linjaus tukee Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistuksessa 2020 - 2025³ mainittua avoimen tieteen ja tutkimuksen missiota ja visiota sekä täsmentää julistukseen kirjattua oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden päämäärää. Julistuksen allekirjoittaneet organisaatiot ovat sitoutuneet edistämään päämäärää osana omaa strategia- ja ohjaustyötään organisaationsa erityispiirteet huomioiden sekä tukemaan ja kannustamaan organisaationsa toimijoiden jokapäiväistä työskentelyä päämäärän ja linjauksen tarkempien tavoitteiden saavuttamiseksi.

Linjaus koostuu yhteisistä periaatteista ja (a) oppimateriaalien avoimen saatavuuden sekä (b) avoimien opetuskäytäntöjen osalinjauksista, joissa määritellään tavoitteita ja toimenpiteitä.

Periaatteissa määritellään yleiset ehdot oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden edistämiseksi. Ne sanoittavat korkeakoulu- ja tutkimusyhteisölle tärkeitä asioita, joista on pidettävä kiinni avoimuutta edistettäessä. Osalinjauksiin kirjatut tavoitteet ovat enemmän aikaan sidottuja päämääriä, ja niihin liittyy konkreettisia toimenpiteitä. Muuttuva kansainvälinen ympäristö vaikuttaa tavoitteisiin ja niiden toimenpiteisiin nopeammin kuin periaatteisiin.

Periaatteiden ja tavoitteiden toteutumista tukevat erikseen laadittavat suositukset, joilla korkeakoulu- ja tutkimusyhteisö luo tarkemmat pelisäännöt säätelemään oppimisen avoimuuden edistämistä.

³ <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995213>.

LUONNOS

Toimeenpano ja seuranta

Linjausta sovelletaan korkeakoulutuksessa sekä erilaisissa jatkuvan oppimisen muodoissa, joihin korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön organisaatiot osallistuvat esimerkiksi järjestäjinä tai yhteistyökumppaneina. Linjausta voidaan tarvittaessa hyödyntää myös muiden koulutusalan organisaatioiden avoimen oppimisen ja avoimien oppimateriaalien käytänteitä suunniteltaessa.

Linjauksen periaatteiden ja tavoitteiden toteuttamisen pelisäännöistä ja käytännöistä sovitaan yhteisöllisesti korkeakoulu- ja tutkimusyhteisössä siinä määrin kuin se on tarpeellista ja järkevää. Yhteisen sopimisen ensisijaisena paikkana on korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön yhteistyössä synnyttämä ja Tieteellisten seuran valtuuskunnan (TSV) organisoima Avoimen tieteen koordinaatio. Yksittäiset avointa oppimista edistävät organisaatiot soveltavat näitä yhteisesti sovittuja pelisääntöjä ja käytäntöjä ominaispiirteisiinsä sopivalla tavalla.

Linjaus astuu voimaan 1.1.2021. Linjauksen yksityiskohtia täsmennetään suosituksilla, joista ensimmäinen, sopimuksellisia sekä tekijänoikeuksiin, lisensointiin ja tietosuojaan liittyviä kysymyksiä koskeva suositus julkaistaan tämän linjauksen liitteenä. Muiden suositusten suunniteltu ilmestymisaikataulu on:

- Suositus oppimateriaalien saavutettavuudesta - 2021
- Suositus oppijoiden moninaisuuden ja sisältöjen vastuullisuuden huomioivista avoimesta opetuksesta ja oppimateriaaleista - 2022
- Suositus käytännöistä ja työkaluista, joilla varmistetaan avoimien oppimateriaalien löydettävyyttä, yhteentoimivuus, uudelleenkäytettävyys ja jatkokehitettävyys - 2022
- Suositus hyvistä käytännöistä, miten oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehittäminen huomioidaan opettajien työssä ja meritoitumisessa - 2023

Linjauksen toimeenpanon seurannasta vastaa Avoimen tieteen koordinaatio, joka myös määrittelee vuosittain Oppimisen avoimuuden asiantuntijaryhmän asiantuntemusta hyödyntäen seurannan riittävät tavoitetasot. Seurannan välineisiin kuuluvat:

- a) joka toinen vuosi avointa oppimista kehittäville organisaatioille järjestettävä kypsyystasoselvitys
- b) kansallisesta Avoimien oppimateriaalien kirjastosta saadut tiedot kirjastoon tallennettujen korkeakoulutusasteen oppimateriaalien määrästä ja kirjastosta ladattujen korkeakoulutusasteen oppimateriaalien määrästä
- c) joka toinen vuosi korkeakoulutusasteen eri alojen opettajille järjestettävä kysely tarjolla olevan avoimen opetuksen ja avoimien oppimateriaalien soveltumisesta oppimisen tarpeisiin.

LUONNOS

- d) tutkimushanke korkeakoulujen avoimien oppimateriaalien laadusta, määrästä, käytöstä ja arvostuksesta Euroopan Unionin maissa

Linjausta päivitetään 2025.

Määritelmät

Oppimisen avaamisella tai avoimella oppimisella (Open Education) tarkoitetaan oppimaan pääsyn ja osallistumisen laajentamista kaikille madaltamalla oppimisen esteitä ja lisäämällä sen saavutettavuutta, esteettömyyttä, tarjontaa ja oppijakeskeisyyttä. Se monipuolistaa opetuksen, oppimisen, tiedon luomisen, yhteiskehittämisen ja jakamisen mahdollisuuksia sekä yhdistää muodollisen ja vapaamuotoisen oppimisen reittejä.

Vaikka avoin oppiminen tapahtuu usein digitaalista teknologiaa hyödyntäen, avoin oppiminen ei ole sama asia kuin digitaalisuutta hyödyntävä oppiminen.

Avoimilla oppimateriaaleilla tarkoitetaan minkä tahansa muotoisia ja millä tahansa välineellä käytettäviä opetus-, oppi- ja tutkimusmateriaaleja, jotka on

- vapautettu yleiseen käyttöön (Public Domain) tai
- lisensoitu avoimella lisenssillä, joka antaa muille kuin tekijälle oikeuden maksuttomaan pääsyyn, uudelleenkäyttöön, uudelleen soveltamiseen, muokkaukseen ja edelleen jakamiseen.

Vaikka tutkimusjulkaisuja voidaan käyttää oppimateriaaleina etenkin ylemmillä koulutustasoilla ja vaikka siten tutkimusjulkaisujen avoimuus tekee näistä avoimia oppimateriaaleinakin, tämä linjaus koskee ennen kaikkea sellaisia oppimateriaaleja, jotka eivät ole ensisijaisesti tutkimusjulkaisuja.

Avoimilla opetuskäytännöillä tarkoitetaan käytäntöjä, jotka edistävät avointa oppimista esimerkiksi

- tukemalla avointen oppimateriaalien ja muun avoimesti saatavilla olevan opetuksen laatimista, käyttöä, uudelleenkäyttöä, yhteiskehittämistä ja jakamista
- edistämällä avoimuutta hyödyntävien innovatiivisten pedagogisten mallien ja opetus- sekä oppimismenetelmien käyttöönottoa ja jakamista
- tukemalla ja vahvistamalla oppijaa jatkuvassa oppimisessa, esimerkiksi avoimempien arviointi- ja hyväksilukemistapojen avulla.

Tämä linjaus sisältää suomalaisen korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön itselleen asettamia periaatteita, tavoitteita ja toimenpiteitä. Suomalainen korkeakoulu- ja tutkimusyhteisö muodostuu osittain samoista toimijoista kuin Avoimen tieteen ja

LUONNOS

tutkimuksen julistuksessa määritelty suomalainen tutkimusyhteisö⁴, mutta erityisesti opetuksen näkökulmasta katsottuna. Korottamalla linjauksen nimeen tutkimuksen lisäksi korkeakoulun korostetaan, etteivät tutkimus ja opetus ole toisistaan irrallisia, vaan vaikuttavat toisiinsa monilla tavoin - tutkimustulokset synnyttävät uutta opetusta ja opetustilanteissa saattaa syntyä myös tutkimusta.

Tarkemmin **suomalaiseen korkeakoulu- ja tutkimusyhteisöön** kuuluvat:

- Suomen laeissa ja asetuksissa määriteltyt yliopistot ja ammattikorkeakoulut
- suomalaisissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa toimiva opetus- ja tutkimushenkilöstö ja opetuksen sekä tutkimuksen tukihenkilöt
- suomalaiset avoimen korkeakouluopetuksen ja avoimen tutkimuksen infrastruktuuria kehittävät palveluntuottajat, kuten CSC - Tieteen tietotekniikan keskus
- muut suomalaisen tutkimusyhteisön muodostavat toimijat (esimerkiksi tutkimuslaitokset, tieteelliset seurat ja kirjastot) erityisesti silloin, kun ne toimivat opetuksen ja oppimateriaalien parissa
- suomalaisissa korkeakouluissa toimivat oppijat erityisesti silloin, kun he osallistuvat oppimisen ja oppimateriaalien kehittämiseen.

Oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehittäminen vaatii monenlaista työtä, johon kuuluu esimerkiksi

- avoimien oppimateriaalien tai muun avoimesti saatavilla olevan opetuksen yksin tai yhteistyössä laatiminen
- toisten tekemien avoimien oppimateriaalien ja avoimesti saatavilla olevan opetuksen laadun arvioiminen
- toisten tekemien avoimien oppimateriaalien ja avoimesti saatavilla olevan opetuksen jatkokehittäminen
- uusien avoimien opetuskäytäntöjen kehittäminen ja jakaminen eteenpäin.

Periaatteiden ja tavoitteiden toteuttamiseen osallistuvat korkeakoulu- ja tutkimusyhteisöstä ensisijaisesti yliopistot ja ammattikorkeakoulut, mutta myös kaikki muut korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön organisaatiot, joissa laaditaan tai muuten

⁴Suomalaisen tieteellisen tutkimusyhteisön muodostavat:

- yksittäiset suomalaiset ja ulkomaiset tutkijat ja tohtorikoulutettavat, jotka ovat affilioituneet suomalaisiin tutkimusorganisaatioihin, sekä apurahatutkijat, jotka ovat affilioituneet suomalaisiin tutkimusorganisaatioihin tai joiden työtä rahoittaa suomalainen tutkimusrahoittaja
- suomalaiset tutkimusorganisaatiot, kuten Suomen laeissa ja asetuksissa määriteltyt yliopistot, ammattikorkeakoulut ja tutkimuslaitokset, tutkimusryhmineen ja yksittäisine tutkijoineen
- suomalaiset tutkimusrahoittajat, jotka ovat erikoistuneet rahoittamaan tieteellistä tutkimusta, kuten Suomen Akatemia, Business Finland ja lukuisat yksityiset säätiöt ja rahastot
- suomalaiset avoimen tieteen infrastruktuuria kehittävät palveluntuottajat, muun muassa CSC
- suomalaiset tieteelliset seurat
- suomalaiset tieteelliset akatemit ja neuvottelukunnat
- suomalaiset tieteelliset kirjastot ja arkistot
- suomalaiset tieteelliset kustantajat.

LUONNOS

kehitetään avoimia oppimateriaaleja, muuta avoimesti saatavilla olevaa opetusta ja avoimia opetuskäytäntöjä. Linjauksessa näihin organisaatioihin viitataan **avointa oppimista kehittävinä organisaatioina**.

Oppimateriaalien avoimen saatavuuden osalinjaus

Strategiset periaatteet ja niiden toteutumisen vastuut

Periaate 1: Opetuksen ja sen yhteydessä kehitettyjen avoimien oppimateriaalien laatua ja sisällön luotettavuutta tarkkaillaan avoimuuden ohella.

Periaatteen toteutumisen varmistaminen ja seuranta:

A) Lähtötilanteen kartoitus: Avoimen tieteen koordinaatio kehittää 2021 alkaen avointen oppimateriaalien ja muun avoimesti saatavilla olevan opetuksen laatukriteerejä ja ohjeistaa organisaatioita niiden käyttöönotossa.

B) Jatkuva seuranta: Avoimen tieteen koordinaatio tutkii säännöllisessä kypsyystasoselvityksessä, miten laatukriteerejä sovelletaan avointa oppimista kehittävässä organisaatioissa, ja päivittää kriteerejä tarvittaessa.

- a) Yliopistot ja ammattikorkeakoulut varmistavat omissa laatujärjestelmissään, että panostukset avoimien oppimateriaalien ja muun avoimesti saatavilla olevan opetuksen laatimiseen ja hyödyntämiseen eivät haittaa opetuksen kokonaislaatua ja ettei laadukas lähiopetus kärsi sen vuoksi, että oppimateriaaleja ja opetusta on laajalti saatavilla avoimesti.

Periaate 2: Avoimen oppimisen ja avointen oppimateriaalien kehittämisessä ja hyödyntämisessä kunnioitetaan tekijänoikeuksia ja muita asiaan kuuluvia oikeuksia.

Periaatteen toteutumisen varmistaminen ja seuranta:

A) Lähtötilanteen kartoitus: Avoimen tieteen koordinaatio laatii (2020) suosituksen, mitä sopimuksellisia sekä tekijänoikeuksiin, tietosuojaan ja lisensointiin liittyviä kysymyksiä on hyvä muistaa oppimateriaaleja avattaessa. Suosituksessa korostetaan, että oppimateriaalien avaaminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja päätösvalta on niiden tekijällä. Lisäksi suosituksessa ohjeistetaan, että avoimien oppimateriaalien tekijät ja niiden oikeuksienhaltijat lisensoivat materiaalit Creative Commons -lizensseillä (CC-lisenssit) ja soveltuvien osin vastaavilla open source -ohjelmistolisensseillä ja että yhteistyössä syntyvien tai yhteistyöhön tarkoitettujen oppimateriaalien oikeuksista sovitaan jo suunniteltaessa.

B) Jatkuva seuranta: Avoimen tieteen koordinaatio tutkii säännöllisessä kypsyystasoselvityksessä, miten suositusta sovelletaan avointa oppimista kehittävässä organisaatioissa, ja päivittää suositusta tarvittaessa.

LUONNOS

- a) TSV käynnistää vuoden 2021 aikana tutkimustuotosten immateriaalioikeuksiin (ml. niiden pohjalta laaditut oppimateriaalit) liittyvän selvityksen, jonka tarkoituksena on selkeyttää omistajuus- ja sopimuskysymyksiä.

Periaate 3: Avoimen oppimisen ja avointen oppimateriaalien kehittämisessä huomioidaan niiden monipuolinen soveltuminen erilaisille oppijoille.

Periaatteen toteutumisen varmistaminen ja seuranta:

- A) Lähtötilanteen kartoitus: Viimeistään vuonna 2022 Avoimen tieteen koordinaatio laatii suosituksen oppijoiden moninaisuuden ja sisältöjen vastuullisuuden huomioivista avoimesta opetuksesta ja oppimateriaaleista. Suosituksessa otetaan huomioon muun muassa opetuksen ja oppimateriaalien inklusiivisuus, yhdenvertaisuus, saavutettavuus, syrjimättömyys ja sukupuolisensitiivisyys.
- B) Jatkuva seuranta: Avoimen tieteen koordinaatio tutkii säännöllisessä kypsyystasoselvityksessä, miten suositusta sovelletaan avointa oppimista kehittämissä organisaatioissa, ja päivittää suositusta tarvittaessa.

Periaate 4: Oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehittämiseen tehtyä työtä arvostetaan meritoitumiskriteereissä ja työtehtävien suunnittelussa.

Periaatteen toteutumisen varmistaminen ja seuranta:

- A) Lähtötilanteen kartoitus: Viimeistään vuonna 2023 Avoimen tieteen koordinaatio laatii suosituksen hyvistä käytännöistä, miten oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehittäminen huomioidaan opettajien työssä ja miten siitä meritoidutaan. Suosituksessa korostetaan opetushenkilökunnan mahdollisuutta käyttää työaika oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehittämiseen, ja suositellaan, että avoimien oppimateriaalien tekijät saavat työstään kohtuullisen korvauksen tai heille muuten järjestetään työhön tarvittavat resurssit.
- B) Jatkuva seuranta: Avoimen tieteen koordinaatio kehittää suosituksen toteuttamista tukevia mittareita ja tietopohjaa, tutkii säännöllisessä kypsyystasoselvityksessä, miten suositusta sovelletaan avointa oppimista kehittämissä organisaatioissa, ja päivittää suositusta tarvittaessa.
 - a) Avointa oppimista kehittävät organisaatiot laativat suosituksen, mittareiden ja tietopohjan perusteella oman ohjeistuksensa, miten oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehitystyö otetaan huomioon meritoitumisessa ja opettajien työaikasunnitelmissa
 - b) Avointa oppimista kehittävät organisaatiot luovat käytäntöjä, joilla oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehitystyö huomioidaan palkkauksessa ja palkitsemisessa.

LUONNOS

Tavoitteet ja niiden edellyttämät toimenpiteet

Vuoteen 2025 mennessä:

Tavoite 1: Kaikkien avointa oppimista kehittävien organisaatioiden koko opetushenkilökunnalla on perusvalmiudet avoimien oppimateriaalien laatimiseen ja he ovat kokeilleet avointen oppimateriaalien laatimista.

Tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

- a) Viimeistään vuonna 2021 Avoimen tieteen koordinaatio luo ja ottaa käyttöön avointa oppimista edistäville organisaatioille suunnatun kypsyystasoselvityksen, joka arvioi valmiuksia tuottaa avoimia oppimateriaaleja ja ohjeistaa valmiuksien kehittämisessä.
- b) Viimeistään vuonna 2021 Avoimen tieteen koordinaatio laatii suosituksen oppimateriaalien saavutettavuudesta.
- c) Viimeistään vuonna 2022 Avoimen tieteen koordinaatio laatii yhteisen suosituksen käytännöistä ja työkaluista, joilla varmistetaan avoimien oppimateriaalien löydettävyyden, yhteentoimivuuden, uudelleenkäytettävyyden ja jatkokehittettävyyden. Suosituksessa kehoitetaan käyttämään ensisijaisesti kansallista Avointen oppimateriaalien kirjastoa oppimateriaalien avoimessa jakamisessa ja ohjeistetaan hyödyntämään olemassa olevaa materiaalia uuden avoimen oppimateriaalin tuottamisessa.
- d) Avointa oppimista kehittävät organisaatiot laativat tämän linjauksen ja sitä täsmentävien yhteisten suositusten pohjalta avoimista oppimateriaaleista omat ohjeensa, jotka neuvovat esimerkiksi sopimuksellisista asioista, lisenseistä, oppimateriaalien avaamisen työkaluista, suositelluista jakamispaikoista sekä avoimien oppimateriaalien löytämisestä ja hyödyntämisestä.
- e) Avointa oppimista kehittävät organisaatiot tarjoavat avoimien oppimateriaalien laatijoille tukea ja koulutusta lisensointiin, avoimuuteen ja sen käytännön toteuttamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Tavoite 2: Korkeakouluasteen avoimien oppimateriaalien varanto on saatu merkittävään kasvuun määrällisesti ja oppimista merkittävästi paremmin palvelevaksi laadullisesti.

Tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

- a) Avoimen tieteen koordinaatio luo ja ottaa käyttöön prosessin seuraamaan korkeakouluasteen avoimien oppimateriaalien laatua ja määrää.
 - i) Avoimen tieteen koordinaatio seuraa vuosittain kansalliseen Avointen oppimateriaalien kirjastoon tallennettujen ja sieltä ladattujen korkeakoulutusasteen oppimateriaalien määrää eri koulutusaloilla.

LUONNOS

- ii) Avoimen tieteen koordinaatio järjestää joka toinen vuosi eri alojen opettajille suunnatun kyselyn, onko heidän alallaan riittävästi oppimista tukevia avoimia oppimateriaaleja.
- iii) Avoimen tieteen koordinaatio määrittelee vuosittain Oppimisen avoimuuden asiantuntijaryhmän asiantuntemusta hyödyntäen kohtien (i) ja (ii) tuloksille riittävyyden tasot aiempien vuosien kehityksen perusteella.
- iv) Avoimen tieteen koordinaatio julkaisee vuosittain raportin oppimateriaalien avoimuuden kehityksestä korkeakoulu- ja tutkimusyhteisössä. Raporttiin sisältyy listaus eniten ja parhaiten avoimia oppimateriaaleja tuottaneista korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön organisaatioista.
- b) Avoimen tieteen koordinaatio selvittää rahoitusmekanismeja avointen oppimateriaalien kehittämiseksi vertailemalla myös kansainvälisiä esimerkkejä.
- c) Avoimen tieteen koordinaatio kehittää palkinnon, joka jaetaan vuosittain oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehittämisessä ansioituneelle henkilölle tai ryhmälle.

Tavoite 3: Keskimääräisen suomalaisen korkeakoulun avoimia oppimateriaaleja käytetään ja arvostetaan tutkitusti enemmän kuin muiden EU-maiden korkeakoulujen avoimia oppimateriaaleja keskimäärin.

Tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

- a) Avoimen tieteen koordinaatio käynnistää 2021 alkaen Suomen Akatemian rahoittaman tutkimushankkeen selvittämään korkeakoulujen avoimien oppimateriaalien laatua, määriä, käyttöä ja arvostusta Euroopan Unionin maissa.
 - i) Tutkimushankkeen tulokset julkaistaan vähintään JUFO 2 -tasoisessa avoimessa kanavassa.
- b) Avoimen tieteen koordinaatio viestii avoimista oppimateriaaleista, niitä koskevasta linjauksesta ja yhteisesti laadituista suosituksista sekä avoimeen oppimiseen liittyvistä palveluista ja hankkeista sekä Suomessa että kansainvälisesti.
- c) Avointa oppimista kehittävät organisaatiot tiedottavat avoimista oppimateriaaleista ja niihin liittyvistä käytänteistä organisaation sisällä sekä kumppaneilleen ja laajemmalle yleisölle.
- d) Avointa oppimista kehittävät organisaatiot suunnittelevat ja toteuttavat yhteisiä hankkeita, joilla edistetään kaikkien hankkeeseen osallistujien valmiuksia avoimien oppimateriaalien tuottamiseen, lisätään kaikkien osallistujien avoimien oppimateriaalien laatua ja määrää sekä levitetään tietoa kaikkien osallistujien avoimista oppimateriaaleista.